

Ur *Proletären* nr 50, 2009, 10-16 december 2009

I huvudet på en anarkist

Inför klimatmötet i Köpenhamn befarar vi det värsta, inte bara vad gäller själva konferensresultatet, det är redan utskrivet som otillräckligt, utan också vad gäller protesterna i samband med mötet, som nästan lika säkert kommer att ge de sedvanliga kravallrubrikerna.

Vi tar inte ut något i förskott. Men eftersom anarkister dras till toppmöten som flugor till sockerbitar är det ingen djärv prognos att de kommer att ställa till det i Köpenhamn också, som i Göteborg 2001 eller som i Malmö i våras, fast då i samband med Davis Cup-matchen mellan Sverige och Israel.

Den här gången väljer vi därför att förekomma. Genom att i förväg skriva om den anarkistiska provokationen. Som politisk metod.

Direkt skall då sägas att det inte är alldeles enkelt att skriva om anarkismen. Eftersom det finns nästan lika många anarkistiska riktningar, som det finns anarkister. Just detta säger något viktigt om anarkismens väsen.

”Jag är syndikalist, för då för man tycka vad fan man vill”, sa för många år sedan författaren och journalisten Bobi Sourander. Det är uttalat om syndikalismen, men det gäller också och inte minst den anarkistiska huvudriktning som syndikalismen härstammar från. Med jaget som det centrala elementet.

Till sitt grundläggande väsen är anarkismen nämligen en individualistisk ideologi, den hävdar individens frihet före kollektivets, i motsats till marxismen, som menar att arbetarklassens frigörelse, och med den samhällets frigörelse från klassdelning, är det nödvändiga steget till individens fria utveckling.

*

Redan med detta sagt protesterar stora grupper anarkister. Med hetta. Genom att hävda att de minsann gjort upp med den extremindividualism som representeras av en av anarkismens ideologiska fäder, tysken Max Stirner. Vilket i många fall är sant. Stirners extremindividualism, som framhåller egoisten som samhällligt ideal, har idag få öppna företrädare bland anarkisterna. Men individualismen finns där i alla fall, inte minst i förnekandet av all slags auktoritet.

Till sin huvudriktning är anarkismen socialistisk i den meningen att den är för kapitalismens och klassamhällets avskaffande. Men till det skall noteras att just betoningen av individen i extremfallet leder till en position som är snarlik nyliberalismens, med samma starka antistatlighet och samma bejakande av den fria marknaden som den fria individens ekonomiska ram. Varvid det faktiskt finns grupper som kallar sig anarkokapitalister

Antistatligheten är gemensam för alla anarkister. De är mot alla stater, även arbetarstater, och mot all form av statlig auktoritet, inte bara polisiär, utan också politisk. Den politiska demokratin, som per definition är ett sätt att styra staten, har därför inga anhängare bland anarkisterna. De förnekar inte rätt av ,den politiska kampen, som den klassiska syndikalismen, men väl all politisk kamp inom ramen för staten, som deltagande i val, liksom all politisk kamp som ställer krav på staten. Sådan kamp avvisas som ”reproduktion av kapitalistiska strukturer”. Istället är det direkt aktion och allt genast som gäller.

Den svenska anarkismens fader och starkast lysande stjärna, Hinke Bergegren, avvisade följdriktigt kampen för allmän rösträtt som strunt, liksom hans dåtida meningsfränder i andra länder.

Till frågan om demokratin skriver anarkismens mest kände historieskrivare George Woodcock:

”Ingen uppfattning om anarkismen är avlägsnare från sanningen än den som betraktar den som en ytterlighetsform av demokrati. Demokratin förfäktar folkets, anarkismen personlighetens suveränitet. Detta innebär att anarkisterna automatiskt förnekar många av demokratins former och ståndpunkter. Parlamentariska institutioner avvisas, emedan de innebär att individen avstår från sin suveränitet genom att överlåta den på en representant. Sedan han gjort detta, kan beslut fattas i hans namn över vilka han inte längre har någon kontroll. Detta är orsaken till att anarkisterna betraktar röstning som ett svek mot friheten såväl symboliskt som reellt.” (*Anarkismen* sidan 28).

*

Kärnan i anarkismens tänkesätt är som sagt betoningen av individens frihet från varje form av auktoritet, vilket renderat den anarkistiska rörelsen organisatoriska problem. Hur organisera sig när varje typ av organisation utgör en auktoritet?

Just organisationsfrågan utgör därför något av anarkismens historiska dilemma. Så länge socialismen var mer tanke än rörelse utgjorde anarkismen en av dess huvudriktningar, med herrar som Proudhon, Bakunin och Kropotkin som välkända företrädare. Men när socialismen i slutet på 1800-talet förenades med arbetarrörelsen, genom de socialistiska arbetarpartiernas och fackföreningarnas förenade framväxt, så reducerades anarkismen snabbt till en sekt, just på grund av sin ovilja till organisation.

Problemet löstes delvis genom de syndikalistiska och anarkosyndikalistiska utbrytningarna, som inte sa nej till formell organisation, vilket på sina håll gav anarkismen ett inflytande, som i Spanien före inbördeskriget på 1930-talet. Men i det stora hela förde anarkismen en tynande tillvaro, framförallt efter ryska revolutionen 1917, som skrev ut Organisation och arbetarmakt som revolutionens nödvändiga förutsättning, Tills den dök upp igen under seklets sista årtionde. I form av det svarta gäng som far jorden runt i akt och mening att kravalla i samband med olika toppmöten.

*

En liten utvikning.

Inga talar så mycket och så stort om revolutionen, som anarkisterna. Av naturliga skäl. För den som avvisar kampen för förbättringar inom det rådande systemets ramar återstår bara revolutionen med stort R. Men i detta vilar en paradox. Eftersom revolutionen till sin karaktär är auktoritär, något som redan Friedrich Engels påpekade i polemik mot sin tids anarkister.

”Har dessa herrar någonsin sett en revolution? En revolution är utan tvivel den mest auktoritära sak som finns, varigenom en del av befolkningen påtvingar den andra sin vilja med gevär, bajonetter och kanoner, allt mycket auktoritära medel, och det parti som segrat måste hävda sitt herravälde med hjälp av den skräck som dessa vapen inger de reaktionära. Och om inte Pariskommunen begagnat sig av det beväpnade folkets auktoritet gentemot bourgeoisien, hade den då kunnat hålla sig längre än en dag. Kan vi inte istället klandra den för att den alltför lite gjorde bruk av denna auktoritet? Alltså: antingen eller, antingen vet de antiauktoritära inte vad de själva säger, och i så fall åstadkommer de endast förvirring, eller också vet de det, och i så fall förråder de proletariats sak. I båda fallen tjänar de endast reaktionen.” (Citerat efter Lenins *Staten och revolutionen*, sidan 67.)

Här sätter Engels fingret på en av anarkismens allra ömmaste punkter.

Nu skall vi inte ägna oss åt någon historisk granskning av anarkismen eller åt någon kartläggning

av alla dess riktningar, det skulle föra alldeles för långt. Utan målet är att dissekera den anarkistiska provokationens fysionomi. Varvid vi skall specialgranska den riktning som kallar sig själv insurrektionell anarkism, upprorets anarkism — inte för att alla de som deltar i anarkistiska provokationer bekänner sig till denna riktning, men väl för att den insurrektionell anarkismens tänkesätt belyser vårt ämne på ett tydligt och avslöjande sätt.

*

Den insurrektionella anarkismen dväljs i anarkismens huvudfåra, med Karl Marx huvudfiende i Första Internationalen, den ryske adelsmannen Michail Bakunin, och den något senare italienaren Ericco Malatesta som ideologiska inspiratörer. Det betyder en stark betoning av individens autonomi i förhållande till varje form av maktstruktur, inklusive en formell anarkistisk organisation.

”Förtrycket börjar när du måste räcka upp handen för att få tala”, skriver det amerikanska anarkistkollektivet The Red Sunshine Gang i en artikel skriven redan på 1970-talet, men översatt och publicerad av dagens svenska anarkister i tidskriften *Dissident* 2005.

Detta är typiskt för de insurrektionella liksom för anarkismen som politisk riktning. Individualismen slår inte bara igenom i ett avvisande av all form av formell organisation, som partier, fackföreningar osv, som betraktas som förtryckande, utan också i ett lika kategorisk avvisande av majoritetsbeslut.

Ingen majoritet, hur stor den än är, har enligt anarkismen rätt att pådyvla en minoritet eller ens en enskild individ sin vilja, utan individen har alltid absolut frihet att göra som den själv vill.

”Individen deltar frivilligt i en generalstrejk, blir av egen fri vilja medlem av ett samhälle, vägrar att göra militärtjänst eller tar del i ett uppror. Intet tvång och ingen överlåtelse av ansvaret förekommer; den enskilde kommer och går, handlar eller vägrar att handla allt efter behag”, skriver Woodcock (aa sidan 27).

Var och en förstår vad detta betyder för till exempel facklig kamp. Om ett arbetarkollektiv beslutar om en övertidsblockad för att driva igenom gemensamma krav, så är detta förtryckande enligt anarkister. Varvid den arbetare som inte är överens är i sin fulla rätta att bryta blockaden eller strejken eller varje annan åtgärd som kollektivet beslutat om. Individens frihet går alltid före kollektivets.

Nu är arbetarkamp inte det första man tänker på i samband med dagens svenska anarkister. Men individens rätt att göra som han eller hon vill går igen i alla sammanhang.

Om en demonstrationsledning beslutar om en gemensam plattform och/eller om maskeringsförbud, så är det förtryck. Varvid det inte spelar minsta roll om någon i sammanhanget involverad anarkist högst eventuellt lovar att respektera plattform och regler. Eftersom en anarkist per definition aldrig talar för någon annan än sig själv.

*

Individualismen går igen i begreppet autonom, som i svensk översättning betyder ”självständig”, ”som lever efter sina egna lagar”. I det anarkistiska sammanhanget drivs denna självständighet med självklarhet ner till individnivå. Den enskilde individen är autonom att själv bestämma såväl mål och medel för sin kamp.

”Varje proletariserad individ som äger de mest anspråkslösa medel kan fastställa sina egna mål och motiv, ensam eller tillsammans med andra”, skriver gruppen kring den amerikanska anarkisttidskriften *Killing King Abacus*, också det i en artikel publicerad i *Dissident* 2005.

Den insurrektionella anarkismen är som sagt mot varje form av formell organisering. Eftersom formell organisation inkluderar förtryckande moment som fastslagna mål, majoritetsbeslut och någon form av ledning. Anarkismen erkänner bara individens ledning av sig själv. Istället talar de insurrektionella om affinitetsgrupper, om små grupper av människor som agerar i ett slags spontant samförstånd, utan att formulera några gemensamma krav eller mål och framförallt utan att tillkännage eventuella mål för fienden, oavsett om det handlar om en arbetsköpare eller om staten.

”Verklig direkt aktion är att bryta med uppfattningen att man måste få ett erkännande av kamperna/kraven från makten, när det bästa är att bara lämna makten i salig okunskap”, skriver svenska Batkogruppen i en slags deklaration från 2006, ett hållningssätt som ligger bakom begreppet ”det ansiktslösa motståndet”.

Detta med maskeringar i samband med demonstrationer har alltså en djupare tanke än att undvika identifiering när anarkister går över i kravall. Verklig direkt aktion är ansiktslös, den lämnar per princip makten i salig okunskap om vem eller vilka som bär fram den, åtminstone enligt de insurrektionella. Kampen är ansiktslös, Eftersom den inte har några krav att framföra och inga företrädare och skicka fram.

Gruppen fortsätter:

”Informell organisering försöker alltså inte tvinga fram förändring och reformer (i alla fall inte nödvändigtvis) utan den är i sig själv förändring, ett fullbordat faktum (exempel: genom att hjälpa varandra att maska och gå tidigare från jobbet, så får vi en kortare och mindre intensiv arbetsdag).”

Kravet på sex timmars arbetsdag är med andra ord inget för de insurrektionella. Eftersom de riktas mot staten (eller mot andra maktstrukturer) och därmed bara medverkar till att reproducera dessa strukturer. Sak samma med till exempel krav på gratis kollektivtrafik, för att ta ett annat aktuellt exempel. Vilket givit upphov till det lösliga autonoma nätverket Planka.nu.

Man skall inte kräva gratis kollektivtrafik, åtminstone inte primärt. Utan skaffa sig själv gratis kollektivtrafik. Genom att inte betala avgiften. Att detta betyder att endast en liten minoritet verkligen får gratis kollektivtrafik (som övriga får betala) bekommer inte anarkisterna. Eftersom de är sig själva nock, som individer.

Ytterligare ett exempel. När vi kommunister och andra driver krav på bojkott av Israel, så inkluderar det en uppmaning att inte köpa israeliska varor. Men framförallt handlar det om ett politiskt krav, riktat mot regering och riksdag. Vi kräver att Sverige som land skall införa sanktioner mot Israel, till exempel genom att avbryta allt idrottsutbyte med Israel.

Ett sådant perspektiv är helt främmande för anarkisterna, vilket visade sig i samband med Stoppa matchen-kampanjen i Malmö våren 2009. För dem kan en paroll om att stoppa en match, som den mellan Sverige och Israel i Davis Cup, inte vara något annat än en uppmaning till att rent fysiskt stoppa den. Eftersom politiska krav per definition är reaktionära och opinionsbildning kring gemensamma krav ett övergrepp mot individens frihet att formulera sina egna mål.

Varvid man nyktert måste konstatera att politisk opinionsbildning inte går att förena med anarkistisk direkt aktion.

Det sägs ibland att anarkismen utgör reformismens motpol, då med hänvisning till Edvard Bernsteins berömda uttalande om att ”rörelsen är allt, målet intet”. Varvid anarkisterna påstås vända på steken genom att göra målet, det klasslösa samhället, till allt.

Detta är en missuppfattning, särskilt om man närmar sig dagens anarkistiska rörelse.

”De insurrektionella anarkisterna har alltid varit kritiska till att presentera modeller för det framtida samhället, till demokrati (representativ såväl som direktdemokrati), och menar att den brinnande frågan inte är organiseringen av framtiden utan organiseringen av vår egen kamp här och nu”, skriver den nyss nämnda Batkogruppen i en artikel i tidningen *Brand* nr 1 2006. Med slutsatsen: ”Kampen i sig är målet”.

*

Utifrån olika utgångspunkter hamnar alltså reformister och anarkister på samma ståndpunkt: Rörelsen/kampen är allt.

Någon frågar sig vari denna kamp består, om den utesluter politiska krav och formell organisation. En del av svaret har givits ovan (maskning, gratisåkning), men svaret kan kompletteras med några rader ur boken ”Tillsammans”, nyligen utgiven av gruppen *Kämpa tillsammans*. Som exempel på de ”klasskampspraktiker” som utmärker det ansiktslösa motståndet nämner ett anonymt intervjuobjekt följande: ”Maskning, sabotage, att man jobbar enligt boken och stölder på arbetsplatsen” (sidan 23).

För den som med Marx och Lenin betraktar klasskampen som en kamp för gemensamma klassintressen och gemensamma klasskrav, med samhället som arena, blir detta naturligtvis futtigt och reaktionärt. Men den anarkistiska kampen kan inte landa vid annat än vad de ”proletariserade individerna” kan åstadkomma själva, på sin höjd i tyst samförstånd med sina affinitetsgrupper, varvid kampen reduceras till summan av det nålstick som de fria individerna kan rikta mot kapitalismen.

Tanken är då att de förenade nålsticken skall bli så många och så destruktiva, att kapitalismen helt enkelt slutar att fungera. Varvid det klasslösa samhället helt spontant kliver fram ur dess ruiner. Inte undra på att anarkismens historiska resultat är mer än lovligt klen!

*

Anarkister har ett brett perspektiv på det man kallar klasskamp — den som snor åt sig en extra pisspaus på jobbet är en klasskämpe. Men samtidigt fasar man inför varje kollektivisering av klasskampen, av tanken på arbetarklassen som ett organiserat kollektiv i kamp för gemensamma mål och intressen. Vilket gör att man landar i ett elitistiskt synsätt.

Den tidigare nämnda amerikanska gruppen *The Red Sunshine Gang* gör därvid en belysande distinktion mellan arbetarklass och massa. Där klassen urskiljs som något för sig, företrädesvis som det medvetna element som anarkisterna ser sig själva som. Massan kan därvid lämnas därhän: ”Att vara massa är att tänka med röven”.

Följden av detta synsätt, som i olika varianter är gemensamt för alla anarkister, gör att den egna kampen inte behöver sättas i relation till massan och massans medvetandenivå — om en majoritet arbetare inte gillar det anarkisterna tar sig för beror det bara på att de tänker med röven.

Marxismens synsätt, att det gäller att ta tillvara och tålmodigt förstora det goda i arbetarklassens ståndpunkt, som samhällsklass betraktad, för att få detta goda att bli dominerande i en kollektiv rörelse, är främmande för anarkismen.

”Anarkistiskt revolutionärt arbete är aldrig inriktat på massmobilisering, för då skulle valet av metoder bli underordnat och beroende av de förhållanden som för tillfället råder inom denna massa. Den aktiva anarkistiska minoriteten är inte slav under antal, utan agerar utifrån verklighe-

ten och använder sin egen teori och praktik”, skriver Alfredo Bonanno, en av de insurrektionella anarkismens teoretiker. Varvid läsaren skall komma ihåg att ”kampen i sig är målet”. Huruvida kampen leder till eller motverkar massmobilisering är för anarkisterna ointressant.

*

Historiskt sett gav detta elitistiska synsätt till den handlingens propaganda som gjorde anarkister (ö)kända som terrorister. Anarkisterna besvärade sig inte med att organisera arbetarklassens massa, det ansågs för jobbigt och tidskrävande, utan skred till direkt aktion. Med kulor och krut. Marxismen har alltid varit kategoriskt avvisande till denna taktik, inte för att vi är pacifister — i givna situationer måste också arbetarklassen begagna sig av våld, precis som Engels skriver i ovanstående citat — men väl för att alla former av individuell terror uringar kollektivets roll i kollektivets eget medvetande. Vilket alltid gäller när en självutnämnd elit träder i klassen ställe, om så i de bästa avsikter. Elitism försonar det breda kollektivet med den egna maktlösheten och ersätter självständig kamp med hopp om att någon annan skall lösa problemet.

Idag har denna handlingens propaganda reducerats till kravall. Anarkisterna tror sig om att utmana makten genom att slåss med polisen, slå sönder skyltfönster och bränna bilar. Utan att fråga sig eller ens vara intresserade av hur denna sk kamp påverkar vanliga människor. Det är ointressant, till och med om det påverkar dem negativt — till att försvara den makt som anarkisterna säger sig bekämpa. Eftersom kampen i sig är målet.

*

Vi har redan blivit långa och det är nödvändigt att avsluta, trots att det sagda bara är en ytterst rudimentär introduktion till det tankesätt som ligger bakom den anarkistiska provokationen. Men vi hoppas ändå att läsaren inser att den vänster som har som ambition att samla människor till kamp för politiska krav och för att flytta fram arbetarklassens position i samhället, har väldigt lite gemensamt med anarkismen och att den med nödvändighet måste hålla anarkister utanför gemensamma arrangemang, annars använder anarkisterna dem för egna, förstörande syften.

Något som åtminstone den tidigare nämnda Batkogruppen är medveten om.

”Den insurrektionella anarkismen förhåller sig inte till vänstern. Den gör vänstern meningslös”, skriver man i en deklARATION från 2005, något som de naiva inom vänstern bör ta till sig, Varför samarbeta med människor som vill göra vänstern meningslös?

För vår del vidhåller vi Friedrich Engels uppfattning. Men med historiens erfarenhet i mer tillspetsad form. Anarkisterna är väl medvetna om vad de säger och gör och ger därvid blanka tusan i att deras göranden och låtanden skadar arbetarklassen kamp. De tjänar bara reaktionen.

Anders Carlsson

Lästips – Mer om anarkismen och syndikalismen på marxistarkivet:

[Anarkismen & sabotaget — en granskning](#), av Per-Erik Wentus.

[Syndikalismen vid makten](#), av César m Lorenzo (utdrag). Om den spanska anarko-syndikalismens uppkomst och historia.